

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ**

РОСТОКА Марина Львівна

УДК 377:657.11 [37.016:005.336.2] (043.3)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ
БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків - 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ.

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор
Єльнікова Галина Василівна,
Українська інженерно-педагогічна академія,
завідувач кафедри менеджменту, м. Харків.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Теловата Марія Теодозіївна,
Національна академія статистики, обліку і аудиту,
завідувач кафедри обліку і аудиту, м. Київ;

кандидат педагогічних наук
Тупчій Антоніна Филімонівна,
Київський університет туризму, економіки і права,
доцент кафедри обліку і аудиту, менеджменту та
маркетингу, м. Київ.

Захист відбудеться «30» червня 2017 р. о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.108.01 в Українській інженерно-педагогічній академії за адресою: вул. Університетська, 16, зала засідань, м. Харків, 61003.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української інженерно-педагогічної академії за адресою: вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003.

Автореферат розісланий «30» травня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. С. Ковальська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глобалізаційні трансформації та технологічні інновації у суспільстві, економічна криза та вихід українських підприємств на міжнародний рівень взаємовідносин викликають до життя потребу у фахівцях облікового діловодства, які здатні приймати нестандартні рішення в ситуації ринкової невизначеності, що зумовлює необхідність підготовки конкурентоздатних працівників бухгалтерії. За рахунок інноваційних перетворень, що спостерігаються в економіці України, професійна освіта потребує виваженої стратегії, спрямованої на зміну своєї парадигми з одного боку, та задоволення запитів роботодавців з іншого. Це відображено в Конституції України (1996), Законах України «Про професійно-технічну освіту» (1998), «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» (1999), «Про захист економічної конкуренції» (2001), Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), в положеннях Національної стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2013). У сучасних умовах доцільною є орієнтація на досвід міжнародних провідних організацій, що впливають на становлення і розвиток бухгалтерських професій на світовому рівні, зокрема: Комітету по міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (International Accounting Standards Committee – IASC), Міжнародної федерації бухгалтерів (International Federation of Accountants – IFA, DFA), Федерації європейських бухгалтерів-експертів (FEE). Діяльність цих організацій підкреслює необхідність виокремлення соціально-психологічного та культурологічного напрямів підготовки кваліфікованих робітників з обліку, чому в національних стандартах приділяється недостатня увага.

Значний внесок у становлення й розвиток системи професійної освіти зробили С. Батишев, С. Гончаренко, О. Коваленко, В. Кремень, М. Лазарєв, П. Лузан, Н. Мукан, Н. Ничкало та ін. Основні наукові стратегії менеджменту в освіті, у т. ч. адаптивний підхід в управлінні освітніми процесами, запропонували Т. Борова, Г. Єльнікова, Г. Кравченко, В. Лунячек, А. Третьяков. Розроблення основних положень компетентнісного і суб'єктно-діяльнісного підходів у вітчизняній науці здійснили Н. Брюханова, Т. Лазарева, О. Овчарук, В. Радкевич, В. Ягупов. Вирішенню питань інформатизації та технологізації навчання присвятили наукові праці В. Биков, Р. Гуревич, О. Діденко, С. Довгий, В. Курок, І. Роберт, О. Стрижак, В. Хоменко, В. Юрженко. Діагностичний підхід у професійній педагогіці запровадили Б. Бітінас, О. Вознюк, О. Дубасенюк, К. Інгенкамп, Г. Костюк. Феномен професійної культури як об'єкт педагогічної соціології та культурології праці на компетентнісній основі досліджували Н. Крилова, К. Кучер, Г. Трост, Л. Штефан. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців вивчали А. Ашерев, З. Бакум, В. Болотов, Е. Зеєр, В. Лозовецька, С. Шишов. Педагогічні умови підготовки робітничих кадрів у професійно-технічних навчальних закладах обґрунтовували А. Литвин, В. Манько, Л. Сергєєва, Л. Сушенцева, О. Федорова. Теоретичні засади педагогічної інноватики в контексті навчання майбутніх фахівців з професій економічного спрямування аналізували М. Артюшина, І. Демура, Л. Дибкова, Н. Іванова, М. Кларин, В. Свистун. Наукові підходи до фахової підготовки бухгалтерських кадрів розробляли Ф. Бутинець, Дж. К. Ван Хорн, Н. Демічева, М. Метьюс, Ю. Палькевич, М. Теловата,

А. Тупчий, К. Ферріс, Є. Хелферт, Л. Чижевська. Проте проблема професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах залишилася поза увагою дослідників.

Результати аналізу наукового доробку учених і досвіду практиків показують, що ця проблема в педагогічній теорії і практиці розкривається недостатньо: немає єдиної думки щодо змісту поняття «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних», недостатньо обґрунтовані педагогічні умови формування їхньої професійної компетентності. Вимоги, що висувуються до професійної діяльності обліковців в умовах соціалізації та інформатизації облікового діловодства, передбачають суттєве вдосконалення професійної підготовки цих кваліфікованих робітників.

Актуалізують дослідження **суперечності** між:

- зростанням попиту роботодавців на професійно компетентних обліковців з реєстрації бухгалтерських даних і недостатнім рівнем їхньої професійної підготовки у професійно-технічних навчальних закладах;

- необхідністю формування професійної компетентності в майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних за викликами інформаційного суспільства і недостатньою забезпеченістю педагогічних умов у процесі їхньої професійної підготовки;

- сучасною потребою вдосконалення професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних і недостатньою розробленістю педагогічних технологій щодо формування їхньої професійної компетентності на адаптивних засадах.

У вимірі професійної освіти наявність цих суперечностей дала змогу виокремити проблему – підвищення рівня професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у процесі їхньої професійної підготовки.

Актуальність, соціально-практична значущість означеної проблеми, її недостатня розробленість у науці зумовили вибір теми дослідження **«Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України: «Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників» (РК № 0109U001188), «Вдосконалення особистісно-розвивальних технологій у професійно-технічній освіті» (РК № 0113U003045). Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 4 від 23.04.2012) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 5 від 29.05.2012).

Мета дослідження полягає в підвищенні рівня професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних шляхом обґрунтування та реалізації педагогічних умов її формування у професійно-технічних навчальних закладах.

Відповідно до мети виокремлено такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічних джерел, з'ясувати практичний стан професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах, розкрити базові наукові поняття і визначити проблему дослідження.

2. Визначити зміст і структуру професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, конкретизувати критерії, показники та рівні її сформованості.

3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних і розробити педагогічну технологію їх реалізації на адаптивних засадах.

4. Експериментально перевірити педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

5. Підготувати науково-методичні рекомендації для педагогічних працівників щодо формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

Гіпотезою дослідження є припущення, що рівень професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних підвищиться, якщо в їхній професійній підготовці зреалізувати спеціально визначені та обґрунтовані педагогічні умови, основою яких є моделювання процесу професійної підготовки майбутніх обліковців, мотивування їх до оволодіння професією, створення інформаційного освітнього середовища формування їхньої професійної компетентності у професійно-технічних навчальних закладах.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять: теорія наукового пізнання, теорія мотивації, положення психолого-педагогічних теорій та адаптивного управління, зокрема принципи науковості, інноваційності, адаптивності, рефлексивності, спрямованої самоорганізації, взаємозв'язку творчої самореалізації особистості й освітнього середовища, технологічності, зв'язку теорії з практикою, моніторингу та ін.; концептуальні підходи до розгляду педагогічних явищ: системний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, технологічний, адаптивний і діагностичний (С. Батишев, В. Биков, С. Гончаренко, Г. Єльнікова, О. Коваленко, В. Кремень, Г. Костюк, М. Лазарев, Н. Ничкало); система психолого-педагогічних ідей і соціально-культурних цінностей, концепцій, основних понять, що виявляють розуміння сутності професійної компетентності та педагогічних умов її формування (А. Литвин, В. Манько, М. Теловата, Л. Штефан, П. Цегольник, В. Ягупов); потреб соціального замовлення – запити держави на конкурентоздатних фахівців, що швидко адаптуються до вимог сучасного ринку праці (В. Лозовецька, Л. Сергєєва, Л. Сушенцева); законодавчі акти й нормативно-правові документи у галузі освіти та європейської освітньої інтеграції.

Застосовано комплекс **методів дослідження**:

– *теоретичні* – аналіз філософської, педагогічної, навчально-методичної літератури – з метою вивчення стану та рівня розробленості досліджуваної проблеми у науці, визначення напрямів наукового пошуку; структурно-семантичний аналіз термінологічного апарату – для конкретизації базових понять дослідження; теоретичне моделювання – для побудови моделі професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі;

– *емпіричні* – контент-аналіз – для квантизації нормативно-правових документів і матеріалів, івент-аналіз – для апробації результатів, діагностичні (спостереження, опитування, анкетування, експертна оцінка) – з метою вивчення реального стану досліджуваної проблеми, SWOT-аналіз – для виявлення резервів, потенційних можливостей ПТНЗ щодо підготовки учнів за професією; педагогічний експеримент – для перевірки результатів формування професійної компетентності в учнів за реалізацією виділених педагогічних умов; статистичні – оцінювання значущості відмінностей дослідницьких ознак за критерієм Ст'юдента (t) – для оцінки розбіжностей середніх значень та за критерієм однорідності Пірсона (χ^2) – для оцінювання достовірності відмінностей показників контрольних та експериментальних груп; моніторинг – для з'ясування динаміки підготовки обліковців за соціальним замовленням; кваліметричні методи – для виокремлення показників якісних явищ.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше*:

– *теоретично обґрунтовано* та *експериментально перевірено* педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (моделювання процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі; мотивування майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних до оволодіння професією на адаптивних засадах; створення інформаційного освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на основі інформаційно-бібліотечного та інформаційно-комунікаційного забезпечення); *обґрунтовано* та *визначено* на функціонально-посадовій основі зміст і структуру професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (мотиваційний, соціально-психологічний, суб'єктний, культурологічний, когнітивний та технологічний компоненти);

– *удосконалено* діагностичний інструментарій оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, що полягає в доборі показників до запропонованих критеріїв (мотиваційно-ціннісного, особистісного, знанневого, організаційно-технологічного) для побудови факторно-критеріальних моделей з адаптацією до специфіки професійної діяльності обліковців;

– *дістало подальшого розвитку* зміст поняття «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» як інтегративного особистісного утворення, що поєднує професійні знання, уміння, навички, досвід у бухгалтерській справі та професійно важливі якості кваліфікованого робітника бухгалтерії і забезпечує реалізацію ним професійних функцій з використанням технології облікового діловодства та спеціалізованого програмного забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в *розробленні та апробації* авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах (концептуальна, мотиваційна, змістово-процесуальна і оцінювально-результативна складові); в підготовці методичних рекомендацій: «Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних»; «Самостійна підготовка учнів з бухгалтерського обліку», «Комплексна контрольна робота з бухгалтерського обліку» і навчально-методичного посібника «Теорія бухгалтерського обліку. Лабораторний практикум».

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Богородчанського професійного будівельного ліцею (довідка № 306 від 21.10.2014 р.); Вищого професійного училища Національного авіаційного університету (довідка № 40 від 25.03.2015 р.); ДПТНЗ «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу» (довідка № 305 від 06.04.2015 р.); Економіко-юридичного училища Київського університету туризму, економіки і права (довідка № 78-01-04/у від 03.04.2015 р.); Київського професійного ліцею сфери послуг (довідка № 151 від 08.04.2015 р.); Навчально-наукового центру професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (довідка № 150 від 06.04.2015 р.); Професійно-технічного училища № 50 м. Карлівка Полтавської області (довідка № 241 від 09.04.2015 р.); Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у м. Києві (довідка № 255 від 23.11.2015 р.).

Апробація результатів дослідження відбулася на таких науково-практичних заходах: *міжнародних* конференціях «Проектирование образовательного пространства – современные ориентиры» (Дніпропетровськ, 2012), «Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі» (Луганськ, 2012, 2013), «Дунайські наукові читання: європейський вимір і регіональний контекст» (Ізмаїл, 2015), «Science of future : International scientific-practical conference of teachers and psychologists» (Прага, 2015), «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства (Київ, 2016), «Інноваційні технології навчання обдарованої молоді» (Київ, 2016); *всеукраїнських* конференціях «Система роботи ПТНЗ з формування професійно мобільного кваліфікованого робітника» (Кривий Ріг, 2011), «Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» (Київ, 2012), «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (Київ, 2013, 2014, 2015, 2016), «Взаємодія ПТНЗ області з науково-дослідними та вищими навчальними закладами – запорука покращення якості підготовки робітничих кадрів» (Дніпропетровськ, 2013), «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2013), «Інноваційні технології сучасного підручникотворення в оновленні змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників» (Київ, 2014), «Соціальне партнерство як інструмент оновлення змісту ПТО» (Кривий Ріг, 2015), «Формування професійно мобільного фахівця: європейський вибір» (Кривий Ріг, 2015); семінарі «Інформаційно-освітнє середовище професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників: створення електронних навчальних засобів та впровадження сучасних виробничих технологій в

навчальний процес» (Київ, 2016), вебінарі «Організаційно-педагогічні умови створення електронних навчальних ресурсів для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівної галузі в інформаційно-освітньому середовищі професійно-технічного навчального закладу» (Київ-Кривий Ріг, 2016).

Публікації. Основні положення та ідеї дослідження відображено в 30 одноосібних публікаціях автора, з них: 9 статей – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні, 16 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій і семінарів; 3 методичні рекомендації, 1 навчально-методичний посібник.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 12 додатків на 119 сторінках, списку використаних джерел – 358, з них 15 – іноземною мовою. Загальний обсяг – 350 сторінки, обсяг основного тексту – 187 сторінок. Робота містить 17 таблиць і 13 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та охарактеризовано практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію, упровадження та оприлюднення основних положень, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних як проблема педагогічної теорії і практики»** – проаналізовано ступінь дослідженості проблеми формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (далі – ОРБД) у педагогічній теорії; з'ясовано практичний стан їхньої підготовки у професійно-технічних навчальних закладах (далі – ПТНЗ); сформульовано термінологічну базу дослідження; розкрито сутність поняття «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» і визначено проблему дослідження.

Результати вивчення наукових джерел засвідчують певну дослідженість окресленої проблеми. Зокрема, розроблені теоретичні засади педагогічної інноватики в контексті інформатизації та технологізації навчання майбутніх фахівців; схарактеризовано педагогічні умови підготовки робітничих кадрів. Феномен професійної культури розкрито як об'єкт педагогічної соціології та культурології праці. Проте, поза увагою дослідників залишилася проблема формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ. Аналіз стану її формування у зазначених кваліфікованих робітників здійснено на таких рівнях: методологічному, що відображає інтеграцію наукових підходів; теоретичному, що уможливорює моделювання професійної підготовки майбутніх ОРБД та розроблення педагогічної технології формування їхньої професійної компетентності на адаптивних засадах, а також встановлює систему вихідних параметрів, дефініцій, положень з відображенням складників, функцій та властивостей професійної компетентності ОРБД; практичному, що сприяє досягненню педагогічного ефекту за рахунок упровадження теоретично обґрунтованих наукових здобутків.

За структурно-семантичним аналізом науково-термінологічної літератури конкретизовано базові поняття дослідження. Установлено, що професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних – це інтегративне особистісне утворення, що поєднує професійні знання, уміння, навички, досвід у бухгалтерській справі та професійно важливі якості кваліфікованого робітника бухгалтерії і забезпечує реалізацію ним професійних функцій з використанням технології облікового діловодства та спеціалізованого програмного забезпечення. Визначено, що формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних є складним цілеспрямованим педагогічним процесом професійного становлення кваліфікованих робітників облікового діловодства шляхом створення і насичення інформаційного освітнього середовища їхньої професійної підготовки інноваційним змістом з вибором форм, методів, засобів, адаптованих до вимог роботодавців, у т. ч. раціонального використання інформаційно-комунікаційних та виробничих технологій з урахуванням елементів випереджального розвитку бухгалтерського обліку як наряду професійної діяльності. З'ясовано, що педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних є педагогічною категорією, що відображає сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених обставин освітньої діяльності (єдність об'єктивного і суб'єктивного) – зовнішніх і внутрішніх факторів, від реалізації яких залежить підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців.

Результати підготовчого етапу дослідження дали змогу стверджувати, що стан сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД не повною мірою відповідає сучасним вимогам роботодавців до їхньої кваліфікації. Причинами цього є: відсутність інноваційних методик і технологій цілеспрямованого формування професійної компетентності; неналежний рівень функціонування існуючого професійно-освітнього середовища; слабка практико-орієнтована спрямованість змісту підготовки; недостатній рівень вмотивованості учнів щодо набуття професії. Доведено, що наукова стратегія розвитку міжгалузевої професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» базується на тому, що трансформаційні метаморфози у суспільстві спричинили зростання вимог до інформаційно-комунікаційної, соціально-психологічної і культурологічної складових в обліковій діяльності. Встановлено, що впровадження інновацій у професійну підготовку майбутніх обліковців з метою підвищення їхнього рівня професійної компетентності є стратегічним напрямом діяльності ПТНЗ в умовах конкуренції на ринку освітніх послуг, що має задовольняти запити ринку праці на конкурентоздатних фахівців бухгалтерської справи.

У другому розділі – **«Науково-методичне обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних та їх практична реалізація»** – представлено загальну методикау педагогічного дослідження, визначено зміст і структуру професійної компетентності, виокремлено критерії, показники та рівні її сформованості, обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних та розроблено авторську педагогічну

технологію їх реалізації на адаптивних засадах.

В основу методики покладено концептуальні і теоретико-методологічні принципи організації, проведення та математичного оброблення результатів науково-педагогічного пошуку вітчизняних і зарубіжних вчених. У структурі професійної компетентності ОРБД визначено компоненти (мотиваційний, соціально-психологічний, суб'єктний, культурологічний, когнітивний та технологічний). Встановлено критерії й показники оцінювання її сформованості, а саме: мотиваційно-ціннісний (потреба у набутті професії; інтерес до пізнання; цілеспрямованість), особистісний (професійно-важливі та навчально-інтелектуальні якості; здатність до саморозвитку, самоконтролю та саморегуляції; готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії; вміння адаптуватися до нових умов; здатність до налагодження соціально-комунікативних зв'язків у міжкультурному просторі), знаннєвий (повнота, міцність, глибина професійних знань), організаційно-технологічний (ступінь сформованості фахових навичок та умінь, у т.ч. засвоєння ІКТ і застосування виробничих технологій; здатність виконувати змістово-процесуальні функції). Визначений інструментарій був основою побудови факторно-критеріальних моделей для діагностування сформованості професійної компетентності обліковців за чотирма рівнями (елементарним, базовим, достатнім, оптимальним), вибір яких відбувся з врахуванням пропозицій Національної рамки кваліфікацій. Структурно-логічний аналіз підготовки обліковців, ретроспективний досвід автора, висновки експертів дали змогу визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД: моделювання процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі; мотивування майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних до оволодіння професією на адаптивних засадах; створення інформаційного освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на основі інформаційно-бібліотечного та інформаційно-комунікаційного забезпечення.

За першою педагогічною умовою розроблено відповідну модель (рис. 1), яка включає: методологічно-цільовий, змістово-процесуальний, діагностично-результативний блоки. Основними особливостями моделі є: на макрорівні – підсилення інтеграції співробітництва ПТНЗ та виробництва, що сприятиме розподілу відповідальності за якість підготовки обліковців між навчальними закладами та працедавцями; на мезорівні – підвищення наукомісткості навчання бухгалтерській науці шляхом дослідження міждисциплінарних зв'язків та пошуку нових, перспективних методик і технологій; на мікрорівні – перехід від традиційного до інноваційного навчання в постійно змінному ІОС.

Друга педагогічна умова – мотивування майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних до оволодіння професією на адаптивних засадах – реалізується в навчально-виробничому процесі ПТНЗ за рахунок: виконання практико-орієнтованих професійних завдань з використанням сучасного комп'ютерного забезпечення; вирішення виробничих ситуацій за допомогою набутих фахових знань; ознайомлення учнів зі специфікою облікового діловодства на підприємствах різних галузей економіки; проведення конкурсів професійної

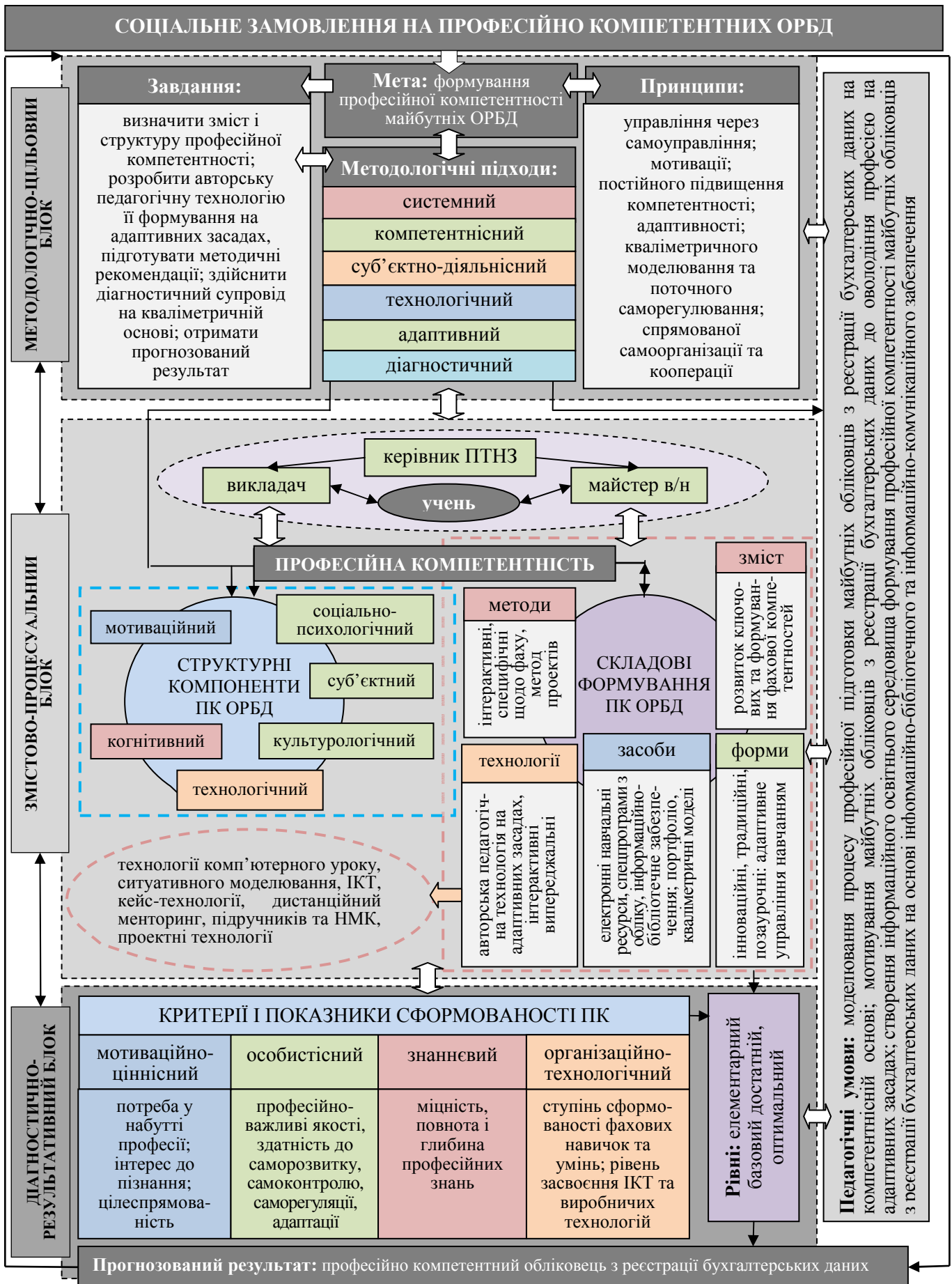

Рис. 1. Модель професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі

майстерності, соціально-профорієнтаційних майстер-класів та інших професійно спрямованих заходів, що дає змогу упевнити майбутніх обліковців у перевагах професії та її значущості. Тим самим створюються обставини для побудови системи мотиваційного впливу, що починається з профорієнтації учнів від вступу в ПТНЗ і до завершення підготовки за професією. Для цього розроблено певний алгоритм діагностування особистісних якостей учнів, в яких виявляється їхня вмотивованість: чинники, що вплинули на вибір професії; значущі професійні цінності та інтереси; швидкість та гнучкість професійного мислення. Встановлено перелік мотивів, що спонукають майбутніх ОРБД навчатися за обраною професією.

За третьою педагогічною умовою для формування професійної компетентності майбутніх обліковців теоретично обґрунтована й запропонована загальна структура ІОС, наближеного до реального виробничого простору організації бухгалтерської справи. Основними взаємозв'язаними елементами ІОС є такі: навчальна інформаційна система бухгалтерського обліку; професійно-освітній (навчальний) контент ПТНЗ; сервіси Інтернет і електронні освітні технології; інформаційно-бібліотечне наповнення контент-бібліотеки ПТНЗ та інформаційно-комунікаційне забезпечення. Суб'єктам педагогічної взаємодії ІОС запропоновано також й створення електронних кабінетів (блогів, веб-сторінок). Функціонування ІОС здійснюється за адміністративною підтримкою та передбачає підготовку педагогічних працівників і учнів до його застосування.

Для практичної реалізації обґрунтованих педагогічних умов розроблено і апробовано авторську педагогічну технологію формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах. Технологія є гнучкою для застосування, базується на принципах адаптивного управління формуванням професійної компетентності майбутніх обліковців (за Г. Єльніковою). Її складовими є такі елементарні основи: концептуальна (визначає мету і завдання, принципи адаптивного управління, рівень застосування, методологічні підходи, у т. ч. адаптивний, кваліметричний), мотиваційна (передбачає підготовку педагогічних працівників до формування професійної компетентності майбутніх ОРБД та усвідомлення їхньої мотиваційно-ціннісної ролі в підготовці учнів за професією із активізацією адаптивної взаємодії та взаємовпливу), змістово-процесуальна (включає процес професійної підготовки з орієнтацією на сфери і структуру особистості, адаптивний характер технології, політехнічність; інтерактивну взаємодію суб'єктів; способи, методи і засоби реалізації формування професійної компетентності на основі активізації адаптивних процесів), оцінювально-результативна (базується на певних функціях адаптивного управління: моніторинг, поточне коригування/самокоригування, періодичне регулювання/ саморегулювання й своєчасне прийняття компетентного рішення). Для логічного усвідомлення упровадження такої технології розкрито адаптивні засади, якими передбачається: розуміння адаптивності в професійній освіті як соціальної категорії; динамічну орієнтацію варіативної частини змісту професійної підготовки ОРБД до вимог роботодавців, викликів ринку та потреб суспільства з урахуванням можливостей, природних здібностей учнів та реальних обставин; дотримання принципу адаптивності (сприйняття кожним із суб'єктів навчально-виробничого процесу

значущості професії); спрямованість на самовдосконалення шляхом спрямованої самоорганізації; рефлексію самоконтролю та самооцінювання учнями своїх здобутків; аналіз інформації про поточний стан формування професійної компетентності обліковців засобами кваліметричного інструментарію на кожному етапі підготовки з поточним коригуванням; інформаційне забезпечення адаптивності в реалізації запропонованих педагогічних умов.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка результативності педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних»** – представлено організаційні етапи експериментальної діяльності, результати експериментальної перевірки педагогічних умов і авторської технології формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах, викладено анотований зміст науково-методичних рекомендацій для педагогічних працівників.

У дослідженні (2011–2015 рр.) взяли участь представники ПТНЗ Донецької, Івано-Франківської, Дніпропетровської, Полтавської областей та м. Києва; роботодавці та співробітники наукових установ. Експериментальною базою дослідження визначено: Вище професійне училище Національного авіаційного університету, Економіко-юридичне училище Київського університету туризму, економіки і права, Навчально-науковий центр ПТО НАПН України та Київський професійний ліцей сфери послуг (468 респондентів, з них учнів експериментальних груп – 180 осіб і контрольних – 182). Експериментальну діяльність організовано в три етапи (констатувальний, формувальний, узагальнювальний).

Констатувальний етап експериментальної перевірки (2012–2013 рр.) здійснено за результатами підготовчого етапу дослідження. З'ясовано, що у більшості учнів рівень сформованості професійної компетентності не повною мірою відповідає сучасним вимогам, оскільки практично в кожному з чотирьох досліджуваних навчальних закладів за середніми показниками біля 19 % учнів продемонстрували елементарний рівень і 12 % – оптимальний. З'ясовано, що формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ проходило недостатньо цілеспрямовано, інколи стихійно. Ситуація ускладнюється й тим, що є численні об'єктивні і суб'єктивні фактори, що зумовлюють труднощі у формуванні оптимального рівня досліджуваної компетентності в майбутніх обліковців, спостерігається недостатнє забезпечення їхньої професійної підготовки необхідними інформаційно-бібліотечними, методичними та дидактичними матеріалами.

Формувальний етап експериментальної перевірки (2013–2014 рр.) характеризується реалізацією педагогічних умов і авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах; впровадженні у практику їхньої підготовки науково-методичного доробку, що розміщений в Інтернет-середовищі за адресою: <http://lib.iitta.gov.ua/>. На цьому етапі використано розроблений і адаптований кваліметричний інструментарій (за Г. Єльніковою), що складається із факторно-критеріальних моделей, побудованих в контексті компетентнісного підходу, а саме: управління процесом формування професійної компетентності; діяльності педагогічного працівника з формування професійної компетентності; оцінювання рівнів професійної

компетентності майбутніх ОРБД за компонентами; загальної оцінки роботодавцями рівня кваліфікації обліковців. Перші дві моделі розроблені Л. Фесік і адаптовані до специфіки підготовки ОРБД, інші моделі розроблено самостійно.

На узагальнювальному етапі експериментальної перевірки (2014–2015 рр.) проведено аналіз результатів експериментальної діяльності, перевірено їх достовірність на основі критеріїв Стюдента (t) і Пірсона (χ^2) та сформульовано висновки про педагогічну ефективність. Відображення динаміки рівнів сформованості професійної компетентності учнів досліджуваних груп на початку і в кінці експериментальної перевірки подано у таблиці та графічно (рис. 2).

Таблиця

Результати експериментальної перевірки сформованості рівнів професійної компетентності в контрольних і експериментальних групах (%)

Критерії	Рівні	Середні значення показників за критеріями по групах			
		ЕГ		КГ	
		До	Після	До	Після
Мотиваційно-ціннісний	Елементарний	18,88	5,64	25,52	20,84
	Базовий	41,53	32,11	41,86	39,73
	Достатній	24,51	35,83	23,55	28,60
	Оптимальний	15,08	26,42	9,07	10,83
Особистісний	Елементарний	17,12	9,40	20,10	16,19
	Базовий	41,58	32,07	47,30	47,39
	Достатній	29,10	30,26	25,39	26,10
	Оптимальний	12,20	28,27	7,21	10,32
Знаннєвий	Елементарний	13,67	5,67	16,33	13,99
	Базовий	39,23	37,63	39,57	40,01
	Достатній	31,85	28,27	30,40	31,52
	Оптимальний	15,25	28,43	13,70	14,48
Організаційно-технологічний	Елементарний	22,72	10,90	29,17	27,03
	Базовий	41,46	33,40	39,97	38,75
	Достатній	26,42	29,67	22,06	21,39
	Оптимальний	9,40	25,50	8,76	12,83

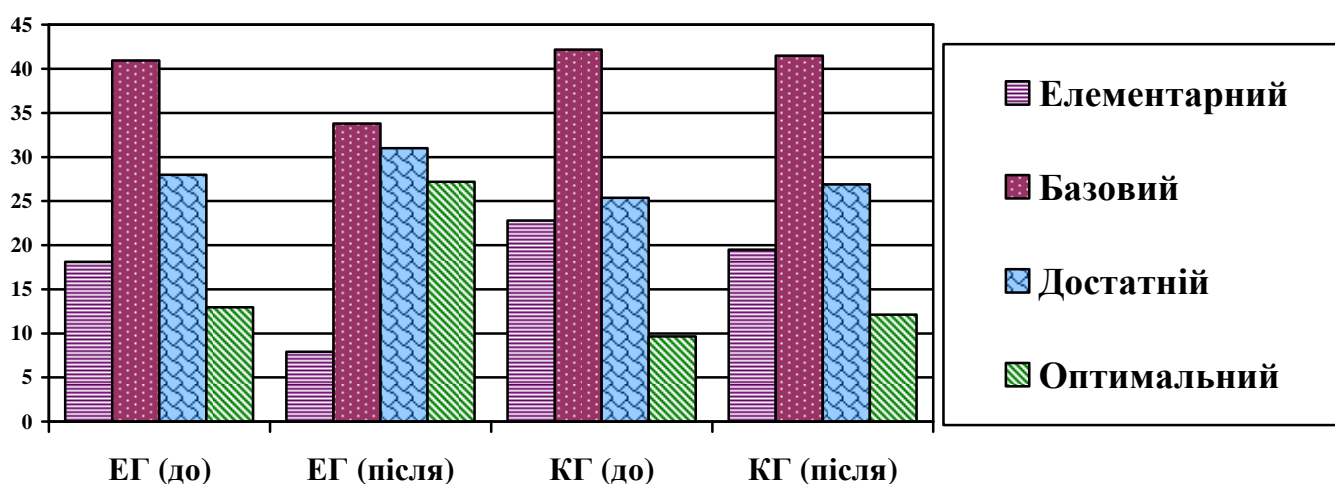

Рис. 2. Рівні сформованості професійної компетентності учнів ЕГ і КГ на початку і в кінці експериментальної перевірки

Отримані результати підтверджують ефективність реалізації педагогічних умов, що простежується у динаміці підвищення рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців: значно зросла частка учнів експериментальних груп із достатнім та оптимальним рівнем сформованості професійної компетентності – приріст склав 5,21% (на достатньому рівні) і 11,86 % (на оптимальному). В контрольних групах приріст на достатньому рівні становив 1,37 %, на оптимальному – 2,43 %.

Отже, за результатами наукового пошуку мета досягнута, завдання виконано в повному обсязі, гіпотезу про позитивний вплив обґрунтованих педагогічних умов на підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД у процесі їхньої підготовки в ПТНЗ підтверджено.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення проблеми підвищення рівня професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах. Це відбулося шляхом обґрунтування, експериментальної перевірки визначених педагогічних умов і практичної реалізації авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх обліковців на адаптивних засадах у процесі їхньої професійної підготовки. Виконано завдання дослідження, що дає підставу для формулювання загальних висновків:

1. Результати теоретичного аналізу філософських, психолого-педагогічних, навчально-методичних джерел та нормативно-правової документації свідчать про те, що запровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних є актуальною проблемою професійної педагогіки. Виявлено, що практично відсутні наукові джерела, що системно розкривають даний аспект. За структурно-семантичним аналізом термінологічного апарату дисертації розглянуто та уточнено базові наукові поняття, а саме «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних», «формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних», «педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних».

Науковий аналіз практичного стану підготовки обліковців вказує на традиційність науково-методичного супроводу, що неповною мірою відповідає запитам інформаційного суспільства, належному інформаційному освітньому середовищу професійно-технічних навчальних закладів. У практиці підготовки обліковців невирішеність розроблення означеної проблеми виявилась в низькій вмотивованості учнів до навчання за професією. Встановлено, що переорієнтація парадигми професійно-технічної освіти за випереджальними ознаками динамічного розвитку суспільства, розбудова відкритої соціально-педагогічної системи сучасного професійно-технічного навчального закладу, контроль за підготовкою конкурентоздатних бухгалтерських кадрів з боку відповідних професійних організацій детермінуються взаємоузгодженістю ринку праці та ринку освітніх послуг.

2. Визначено зміст і структуру професійної компетентності обліковців з

реєстрації бухгалтерських даних, що включає взаємозалежні і взаємообумовлені компоненти: мотиваційний, соціально-психологічний, культурологічний, суб'єктний, когнітивний, технологічний. Відповідно до компонентів виокремлено критерії і показники оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності (мотиваційно-ціннісний, особистісний, знанневий, організаційно-технологічний). Розроблені критерії дали змогу побудувати кваліметричний інструментарій – факторно-критеріальні моделі, що є засобами вимірювання, порівняння та прогностичного регулювання рівнів сформованості професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (елементарного, базового, достатнього, оптимального).

3. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, що полягають у моделюванні процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі; мотивуванні майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних до оволодіння професією на адаптивних засадах; створенні інформаційного освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на основі інформаційно-бібліотечного та інформаційно-комунікаційного забезпечення. Для їх практичної реалізації розроблено авторську педагогічну технологію формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах, яка є науково-обґрунтованою педагогічною системою професійної підготовки кваліфікованих робітників бухгалтерської справи, що включає специфіку професії обліковців, адаптовані до неї критерії і показники результативності формування їхньої професійної компетентності та інформаційно-комунікаційні технології, володіння якими передбачає майбутня професійна діяльність. Виокремлено її адаптивні засади: розуміння адаптивності в професійній освіті як соціальної категорії, динамічна орієнтація варіативної системи змісту професійної підготовки ОРБД до вимог роботодавців, викликів ринку та потреб суспільства з урахуванням можливостей, природних здібностей учнів та реальних обставин; дотримання принципу адаптивності (сприйняття кожним із суб'єктів освітнього процесу значущості професії); орієнтація на самовдосконалення шляхом спрямованої самоорганізації; рефлексія результатів самоконтролю та самооцінювання учнями своїх здобутків; аналіз інформації про поточний стан формування професійної компетентності обліковців засобами кваліметричного інструментарію на кожному етапі підготовки з поточним коригуванням; інформаційне забезпечення адаптивності в реалізації запропонованих педагогічних умов.

4. Результати експериментальної перевірки довели, що реалізація обґрунтованих педагогічних умов за розробленою авторською технологією на адаптивних засадах сприяла підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх обліковців: значно зросла частка учнів експериментальних груп з достатнім та оптимальним рівнем сформованості професійної компетентності: приріст на достатньому рівні склав 5,21 %, на оптимальному – 11,86 %. У контрольних групах приріст на достатньому рівні зафіксовано 1,37 %, на

оптимальному – 2,43 %.

5. Підготовлено та впроваджено в практику професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних науково-методичні рекомендації «Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» для педагогів, методичні рекомендації з виконання комплексної контрольної роботи та з організації самостійної підготовки учнів, а також лабораторний практикум з теорії бухгалтерського обліку. Ці науково-практичні і навчально-методичні матеріали розроблені на підставі ретроспективного досвіду автора, набутого у співпраці з установами і навчальними закладами системи професійної освіти України.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних та може слугувати важливою теоретичною основою для подальшого наукового пошуку за такими напрямками: визначення теоретико-педагогічних засад підготовки облікових кадрів в умовах невизначеності та випереджального розвитку бухгалтерського обліку; розроблення та запровадження у підготовку обліковців електронних навчальних ресурсів та розбудови інформаційного освітнього середовища; розробити теоретичні і методичні засади підготовки педагога професійного навчання за спеціалізацією бухгалтерського обліку у вищій школі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Ростока М. Л. Інформаційне навчальне середовище профтехосвіти / М. Л. Ростока // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ-Винниця : ТОВ «Планер», 2012. – Вип. 30. – С. 233–238.

2. Ростока М. Л. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних [Електронний ресурс] / М. Л. Ростока // Теорія і методика професійної освіти. – 2012. – Вип. 2. – Режим доступу до ресурсу : <http://tmpe.eor.by/images/Vol.2/1rosrad.pdf>.

3. Ростока М. Л. Особливості формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних в умовах інформатизації профтехосвіти / М. Л. Ростока // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2012. – № 21 (256). – С. 123–130.

4. Ростока М. Л. Аналіз практичного стану формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. – Вип. 20 (279). – С. 102–108.

5. Ростока М. Л. Моніторинг та прогнозування професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Нова педагогічна думка. – 2014. – Вип. 3 (79). – С. 193–197.

6. Ростока М. Л. Підручникотворення у профтехосвіті / М. Л. Ростока // Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. – Київ-Луганськ : Вид-

во «НОУЛІДЖ», 2014. – Вип. 1 (8). – С. 40–51.

7. Ростока М. Л. Технологический подход в формировании профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных / М. Л. Ростока // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ-Винниця : «Планер», 2014. – Вип. 39. – С. 102–106.

8. Ростока М. Л. Критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота» : зб. наук. пр. – Ужгород : УжНУ «Говерла», 2015. – Вип. 37. – С. 155–158.

9. Ростока М. Л. Методика експериментальної перевірки педагогічних умовий формування професійної компетентності будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных / М. Л. Ростока // *Paradigmata poznání*. – Prague, 2015. – № 2. – С. 112–117.

10. Ростока М. Л. Організаційні форми навчання обліковців з реєстрації бухгалтерських даних як компонент педагогічної технології / М. Л. Ростока // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2015. – Вип. 84. – С. 45–48.

Опубліковані праці апробаційного характеру

11. Ростока М. Л. Компьютеризация обучения – одно из условий эффективной подготовки профессионально мобильного квалифицированного работника бухгалтерского профиля / М. Л. Ростока // Система роботи ПТНЗ з формування професійно мобільного кваліфікованого робітника : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 23-24 листопада 2011 р.). – Кривий Ріг : Друкарня СПД Щербенок С. Г., 2011. – С. 108–110.

12. Ростока М. Л. Самостійна підготовка учнів як педагогічна умова формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ / М. Л. Ростока // Проектирование образовательного пространства – современные ориентиры : матер. I-ой Междунар. науч.-практ. конф. (г. Днепрпетровск, 24-26 октября 2012 г.). – Днепрпетровск : ГУЗ «МВПУ ПИТ», 2012. – С. 125–127.

13. Ростока М. Л. Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних як педагогічна проблема / М. Л. Ростока // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі : матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 14-16 листопада 2012 р.). – Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2012. – С. 102–104.

14. Ростока М. Л. Алгоритм роботи з підручником та складання конспекту / М. Л. Ростока // Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних : зб. матер. I-ой Всеукр. учнівської наук.-практ. конф. (м. Київ, 31 жовтня 2012 р.). – К. : Гринвіч, 2013. – Ч. 1. – С. 89–90.

15. Ростока М. Л. Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

/ М. Л. Ростока // Взаємодія ПТНЗ області з науково-дослідними та вищими навчальними закладами – запорука покращення якості підготовки робітничих кадрів : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 15 березня 2013 р.). – Дніпропетровськ : Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області, 2013. – С. 30–31.

16. Ростока М. Л. Професійні та надпрофесійні компетенції майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 березня 2013 р.). – К. : ІПТО НАПН України, 2013. – Т. 1. – С. 246–248.

17. Ростока М. Л. Компетентнісний підхід: провідна роль педагога у формуванні професійної компетентності майбутніх ОРБД / М. Л. Ростока // Соціальне партнерство як інструмент оновлення змісту ПТО : матер. II-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 11-12 квітня 2013 р.). – Кривий Ріг : Вид-во Р. А. Козлов, 2013. – С. 137–139.

18. Ростока М. Л. Навчальна інформаційна система бухгалтерського обліку як умова формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 9-10 жовтня 2013 р.). – Львів : СПОЛОМ, 2013. – С. 118–120.

19. Ростока М. Л. Информационные системы и технологии в учете (педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных в системе ПТО) / М. Л. Ростока // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі : матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 12-14 листопада 2013 р.). – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. – С. 73–79.

20. Ростока М. Л. Забезпечення підручниками процесу підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ / М. Л. Ростока // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24-25 березня 2014 р.). – К. : ІПТО НАПН України, 2014. – Т. 2. – С. 110–112.

21. Ростока М. Л. Технології підручників та навчально-методичних комплексів у професійній підготовці майбутніх обліковців із реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // IV Всеукраїнський педагогічний конгрес : зб. наук. пр. конгресу. – Львів : СПОЛОМ, 2014. – С. 251–257.

22. Ростока М. Л. Технологія ситуативного моделювання у викладанні облікових дисциплін в навчальних закладах системи професійної освіти / М. Л. Ростока // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 березня 2015 р.). □ К. : ІПТО НАПН України, 2015. – Т. 1 – С. 147–149.

23. Ростока М. Л. Базис модели формирования профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных / М. Л. Ростока // Science of future : International scientific-practical conference of teachers and psychologists (Prague, 8 may 2015). – Prague, 2015. – Vol. 1. – С. 270–275.

24. Ростока М. Л. Конкурси професійної майстерності як передумова

кар'єрного зростання професійно компетентного, мобільного майбутнього фахівця / М. Л. Ростока // Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір : матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 23-24 травня 2015 р.). – Кривий Ріг : Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2015. – С. 82–83.

25. Ростока М. Л. Організація професійного навчання майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Дунайські наукові читання: європейський вимір і регіональний контекст: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ізмаїл, 15–17 жовтня 2015 р.). – Ізмаїл : РВВ ІДГУ; «СМИЛ», 2015. – Т. 1 (Історія. Економіка. Педагогіка). – С. 253–256.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

26. Ростока М. Л. Комплексна контрольна робота з дисципліни «Бухгалтерський облік». Професійна підготовка молодших спеціалістів зі спеціальності 5.03050901 – Бухгалтерський облік (кваліфікація бухгалтер) : метод. реком. / М. Л. Ростока. – К. : Вид-во Інституту ПТО НАПН України, 2012. – 35 с.

27. Ростока М. Л. Самостійна підготовка учнів з дисципліни «Бухгалтерський облік». Професійна підготовка молодших спеціалістів зі спеціальності 5.03050901 – Бухгалтерський облік (кваліфікація бухгалтер) : метод. реком. / М. Л. Ростока. – К. : Вид-во Інституту ПТО НАПН України, 2012. – 52 с.

28. Ростока М. Л. Теорія бухгалтерського обліку. Лабораторний практикум : навч.-метод. посіб. / М. Л. Ростока. – К. : ПТО НАПН України, 2013. – Ч. 1. – 29 с.

29. Ростока М. Л. Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних : наук.-метод. реком. / М. Л. Ростока. – К. : Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України, 2015. – 77 с.

30. Ростока М. Л. Інформаційне освітнє середовище з формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. – Львів : ЛДУ БЖД, 2015. – С. 110–113.

АНОТАЦІЇ

Ростока М. Л. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2017.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на основі положень системного, компетентнісного, суб'єктно-діяльнісного, технологічного, адаптивного та діагностичного підходів. Вперше проаналізовано структурно-семантичні аспекти змісту поняття «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних»; визначено структуру та уточнено критерії і показники оцінювання рівнів сформованості, обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови. Підготовлено та впроваджено в освітній процес професійно-технічних навчальних закладів України методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх обліковців з

реєстрації бухгалтерських даних.

Ключові слова: педагогічні умови, професійна компетентність, професійна підготовка, обліковець з реєстрації бухгалтерських даних, інформаційне освітнє середовище, адаптивний підхід.

Ростока М. Л. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Украинская инженерно-педагогическая академия, Харьков, 2017.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием, в котором обосновываются педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных. Научный поиск направлен на реализацию основных положений системного, компетентностного, субъектно-деятельностного, технологического, адаптивного и диагностического подходов к профессиональной подготовке учетчиков по регистрации бухгалтерских данных.

В исследовании впервые проанализированы структурно-семантические основы базового понятия «профессиональная компетентность учетчиков по регистрации бухгалтерских данных» как интегративного личностного образования, в котором сочетаются профессиональные знания, умения, навыки и опыт в бухгалтерском деле, а также профессионально важные качества квалифицированного рабочего бухгалтерии. Данная терминология концептуально раскрыта в разрезе изучения социально-психологического и культурологического аспектов профессиональной деятельности и выявляет возможность осуществления профессиональных функций учетчиком с использованием технологий бухгалтерского делопроизводства и специализированного программного обеспечения. Изучено и определено структуру профессиональной компетентности, которая включает взаимообусловленные компоненты: мотивационный (мотивы, ценности, цели); социально-психологический (взаимодействие с окружением в профессиональном социуме); субъектный (профессионально важные качества – общеличностные, основные – познавательные и деятельностные, саморазвитие); культурологический (правовая и информационная культура производственного процесса по организации учетной деятельности); когнитивный (комплекс общепрофессиональных и специальных знаний); технологический (профессиональные навыки, умения и опыт, уровень усвоения информационно-коммуникационных и производственных технологий в профессии, содержательно-процессуальные функции во взаимосвязи технологизации бухгалтерского учета как такового с технологией его ведения непосредственно). Относительно обозначенных компонентов установлено критерии (мотивационно-ценностный, личностный, знаниевый, организационно-технологический) и показатели оценивания уровней профессиональной компетентности учетчиков по регистрации бухгалтерских данных (элементарного, базового, достаточного, оптимального). Обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия формирования

профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных: моделирование процесса профессиональной подготовки на компетентностной основе, мотивирование будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных к овладению профессией на адаптивных основах, создание информационной образовательной среды на основе информационно-библиотечного и информационно-коммуникационного обеспечения. Для их практической реализации разработано авторскую педагогическую технологию формирования профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных на адаптивных основах. Подготовлено и внедрено в практику системы ПТО Украины научно-методические рекомендации для педагогических работников.

Ключевые слова: педагогические условия, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка, учетчик по регистрации бухгалтерских данных, информационная образовательная среда, адаптивный подход.

Rostoka M. L. Pedagogical Conditions of Formation of Future Accounting Clerks' Professional Competence in Accounting Data Registration. – The manuscript.

Thesis for the Candidate Degree of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Kharkiv, 2017.

The thesis is a theoretical and experimental study of formation of future accounting clerks' professional competence in accounting data registration on the basis on the provisions of the systems, of the competency based, of the technological, of the adaptive, of the diagnostic approaches in the vocational training process. The study is the first attempt to analyse the structural and semantic aspects of the content of the basic concept of «accounting clerks' professional competence in accounting data registration». The professional competence is an integrative entity that combines professional knowledge, skills, experience in accounting and professional qualities of a skilled worker in accounting, which enable fulfilment of professional functions with the application of an accountancy technology and specialized software; the content and the set of criteria and indicators of formation level evaluation were defined and pedagogical conditions were justified and verified by experiment (future accounting clerks professional training process modelling, motivation of future accounting clerks in accounting data registration to master their profession, creation of information educational environment to form professional competence of future accounting clerks in accounting data registration based on information and libraring as well as information communication support; introduction of the pedagogical technology of forming professional competence of future accounting clerks in accounting data registration on the adaptive basis). The methodological recommendations for the teaching staff with the purpose of formation of professional competence of future accounting clerks in registration of accounting data were prepared and introduced into the job training process at vocational schools in Ukraine.

Keywords: pedagogical conditions, professional competence, professional training, accounting clerk in accounting data registration, information educational environment, modelling, factor-criterion model, adaptive basis, adaptive approach.